

INSTITUTI I KURRIKULËS DHE TRAJNIMIT

PROGRAMET E KURRIKULËS ME ZGJEDHJE TË GJIMNAZIT

FUSHA: SHKENCAT SHOQËRORE

LËNDA: TRASHËGIMIA JONË KULTURORE

KODI: 8.01

**PROGRAMI I LËNDËS TRASHËGIMIA JONË KULTURORE
PËR KLASËN E 10**

TIRANË, NËNTOR 2008

Lënda me zgjedhje “Trashëgimia jonë kulturore” i kushtohet njohjes së vlerave të veçanta natyrore, por edhe humane të krijuara në shekuj nga populli ynë dhe popujt e tjerë të botës. Zhvillimi i kësaj lënde ndihmon fuqimisht formimin dhe edukimin qytetar të brezit të ri, i cili duhet të njohë, të respektojë, dashurojë, mbrojë dhe të pasurojë vazhdimisht vlerat më të spikatura të natyrës dhe të kulturës së vendit të vet dhe të gjithë vendeve të tjera të botës.

Lënda e re, si fushë ndërdisiplinore, integron në një subjekt të vetëm konceptet e përfituara nga lëndë të tjera mësimore, si: historia, gjeografia, gjuha dhe letërsia, edukimi muzikor, teknologjia etj. Duke mos i përsëritur këto lëndë, ajo përqendrohet në konceptin e përcaktuar nga UNESCO për trashëgiminë natyrore dhe kulturore, duke vënë theksin në kriteret e vlerësimit dhe identifikimit të trashëgimisë natyrore e kulturore kombëtare dhe botërore, në përcaktimin e rrugëve të mbrojtjes dhe të shfrytëzimit për qëllime studimore, formuese qytetare e edukuese (ekologjike e atdhetare) dhe turistike.

Trajtimi i këtyre problemeve në kuadrin e kurrikulës së shkollës së mesme synon t’i kundërvihet tendencës së sotme të rrafshimit të vlerave kombëtare, të zhdukjes së këtyre vlerave, të humbjes së identitetit natyror, kulturor dhe shpirtëror kombëtar. Kjo tendencë është rezultat i zhvillimeve të sotme në botë, i globalizimit të ekonomisë, të jetës, kulturës dhe gjithçkaje tjetër. Me analizat shkencore të vlerave të veçanta natyrore dhe të kulturës botërore dhe kombëtare, me trajtesat emocionuese të bukurisë dhe larmisë së jashtëzakonshme të monumenteve të natyrës dhe të kulturës, lënda e re ndihmon në formimin e të rinjve me këto vlera, duke ndihmuar kështu në forcimin e identitetit kombëtar dhe vendosjen e raporteve të drejta midis identitetit kombëtar, evropian dhe si qytetar i gjithë botës. Njëherazi lënda krijon mundësinë e njohjes së rrugëve të vlerësimit dhe të mbrojtjes prej rrezikut të dëmtimit e humbjes së identitetit natyror, kulturor dhe shpirtëror kombëtar. Raporti teori – veprimtari praktike apo njohuri – aftësi rekomandohet të jetë i barabartë, megjithatë sugjerohet që zhvillimi i lëndës mësimore do të realizohet edhe në varësi të rrethanave shkollore dhe vendore.

1. SYNIMI I LËNDËS

Lënda ka për synim të zhvillojë tek nxënësit njohjen dhe aftësimin me:

- konceptet bazë të trashëgimisë natyrore dhe kulturore;
- vlerat dhe kategoritë e kësaj trashëgimie (botërore e kombëtare);
- listën e trashëgimisë botërore dhe me sitet më interesante të kësaj liste;
- rrugët e mbrojtjes të kësaj trashëgimie: mbështetjen ligjore dhe institucionale ndërkombëtare (Konventa Ndërkombëtare e Mbrojtjes së Trashëgimisë Botërore) dhe kombëtare; me identifikimin e vlerave të kategorive të ndryshme të trashëgimisë natyrore dhe kulturore;
- mënyrat dhe rrugët e shfrytëzimit të tyre për qëllime studimore, formuese qytetare e edukuese dhe turistike të trashëgimisë natyrore e kulturore.

Krahas njohjes se aspekteve teorike, ajo synon që t’i aktivizojë nxënësit edhe në veprimtari praktike për evidentimin e vlerave të trashëgimisë dhe mbrojtjen e këtyre vlerave. Për këtë qëllim janë planifikuar disa orë veprimtari praktike, në të cilat vetë nxënësit do të vlerësojnë objekte të veçanta të natyrës dhe kulturës të zonës së tyre dhe do të marrin pjesë në promovimin, mbrojtjen dhe përcaktimin e rrugëve të shfrytëzimit për qëllime të ndryshme edukuese dhe turistike të këtyre vlerave

2. OBJEKTIVA TË PËRGJITHSHËM

Në përfundim të këtij programi nxënës/i, - ja:

- të njohë kriteret e vlerësimit dhe të cilësimit të trashëgimisë natyrore dhe kulturore;
- të kuptojë lidhjet ndërmjet dukurive fiziko-gjeografike dhe trashëgimisë natyrore; midis zhvillimeve sociale, historike, politike, kulturore dhe ekonomike të shoqërisë dhe trashëgimisë kulturore të saj;
- të jetë i ndërgjegjshëm për trashëgiminë e pasur natyrore dhe kulturore të vendit të vet, por edhe asaj evropiane dhe botërore;
- të vlerësojë dhe të respektojë trashëgiminë natyrore dhe kulturore të të gjitha vendeve të tjera të Evropës dhe të botës;
- të kuptojë domosdoshmërinë e njohjes së vlerave të trashëgimisë natyrore dhe kulturore për edukimin ekologjik dhe atdhetar, për zhvillimin e turizmit etj;
- të njohë sitet më interesante natyrore dhe kulturore të Listës së Trashëgimisë Botërore dhe të vendit tonë që bëjnë pjesë në këtë listë;
- të njohë kriteret e diferencimit të trashëgimisë kulturore: materiale dhe shpirtërore dhe veçoritë e tyre;
- të njohë kriteret e klasifikimit të trashëgimisë kulturore materiale: monumente historike, arkeologjike, arkitekturore, artistike, etnografike, fetare të krishtere dhe myslimane, mjedisore;
- të njohë disa monumente natyre dhe kulture, më karakteristiket dhe më të rëndësishmet e vendit tonë;
- të zhvillojë aftësitë e hartimit dhe zbatimit të projekteve në fushën e trashëgimisë natyrore dhe kulturore;
- të zhvillojë aftësitë e organizimit në OJF për ruajtjen dhe mbrojtjen e vlerave natyrore dhe kulturore;
- të organizojë veprimtari të ndryshme me qëllim promovimi në fushën e trashëgimisë.

3. OBJEKTIVA SIPAS LINJAVE

Linja 1: Trashëgimia natyrore dhe kulturore

Përshkrimi i linjës: Trashëgimia kulturore përfshin ndërtesat dhe vendet historike, monumentet, amforat etj. Këtu hyjnë objektet më domethënëse të arkeologjisë, arkitekturës, shkencës ose teknologjisë së kulturave të veçanta. Por edhe trashëgimia natyrore është gjithashtu pjesë e rëndësishme e kulturës, ku përshihen flora dhe fauna, të njohura shkencërisht si biodiversitet. Këto lloj trashëgimish shpesh shërbejnë si një komponent i rëndësishëm në industrinë e turizmit të një vendi, mjaft tërheqës për shumë vizitorë të jashtëm sa edhe për ata vendas.

Në vitin 2008 janë shënuar nga UNESCO 878 site të trashëgimisë botërore: 678 kulturore, 174 natyrore dhe 26 mikse, në 145 vende. Secili prej këtyre është konsideruar i rëndësishëm për komunitetin ndërkombëtar.

Orët e sugjeruara: 5

Linja	Objektiva
Trashëgimia Natyrore dhe Kulturore	<p>Në përfundim të studimit të këtij programi nxënës/i,-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të përkufizojë lëndën e trashëgimisë natyrore dhe kulturore; • të përshkruajë trashëgiminë natyrore dhe kulturore si trashëgimi pakufi; • të shpjegojë vendin që zë trashëgimia natyrore dhe kulturore në raport me fushat e tjera kurrikulare; • të vizitojë një prej monumenteve të trashëgimisë natyrore dhe kulturore.

Linja 2: Trashëgimia kulturore materiale

Përshkrimi i linjës: Objektet janë të rëndësishme për studimin e historisë sepse ato japin një bazë konkrete për idetë dhe mund t'i bëjnë të vlefshme ato. Në këtë linjë nxënësit kuptojnë domosdoshmërinë e njohjes së të kaluarës nëpërmjet vendeve historike, mjediseve gjeografike, kalave, monumenteve, amforave, etj. Njohja me veprat e artit dhe monumentet e natyrës është një pjesë e rëndësishme që brezat i përcjellin njeri tjetrit si pasuri e pakufi dhe me vlera të mëdha identiteti njerëzor kombëtar dhe ndërkombëtar. Trashëgimia materiale është më e lehtë për t'u ruajtur dhe për t'u promovuar se sa trashëgimia shpirtërore pasi qendrat historike dhe muzetë, veprat historike dhe artistike janë të mirë përcaktuara fizikisht dhe të mbrojtura me ligje dhe rregulla të veçanta.

Orët e sugjeruara: 22

Linja	Objektiva
Trashëgimia Materiale	<p>Në përfundim të studimit të këtij programi nxënës/i,-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të përkufizojë përmbajtjen e termit trashëgimi kulturore materiale; • të identifikojë tipologjitë kryesore të trashëgimisë kulturore materiale; • të analizojë veçoritë e trashëgimisë kulturore materiale në raport me trashëgiminë kulturore shpirtërore; • të shpjegojë llojet e monumenteve të kulturës sipas vlerave të tyre: me vlera unikale, me vlera kombëtare dhe me vlera të veçanta; • të shquajë vlerat historike, artistike dhe shkencore të monumentit të kulturës; • të përcaktojë monumentin e kulturës në një vështrim global, si produkt kulturor të krijuar prej njeriut në të gjithë botën në periudha kohore të caktuara; • të identifikojë kriteret e përfshirjes së monumenteve

	<p>të kulturës në listën botërore të monumenteve të kulturës;</p> <ul style="list-style-type: none"> • të vlerësojë listën botërore të monumenteve të kulturës si trashëgimi kulturore të njerëzimit; • të identifikojë listën botërore të monumenteve të kulturës dhe shpërndarjen gjeografike të tyre; • të dallojë raportin e monumenteve të kulturës materiale shqiptare në listën botërore të monumenteve të kulturës; • të identifikojë monumentet të kulturës shqiptare në listën botërore të monumenteve të kulturës, si Parku Kombëtar i Butrintit – 1992, Qyteti – muze i Gjirokastrës dhe Beratit; • të tregojë vlerat e monumenteve të kulturës shqiptare në listën botërore të monumenteve të kulturës; • të përshkruajë trashëgiminë kulturore materiale si trashëgimi pakufi; • të shpjegojë konceptin e monumentit të kulturës si i luajtshëm dhe si i paluajtshëm; • të identifikojë shpërndarjen gjeografike të qendrave historike në vendin tonë; • të analizojë qendrat historike në vendin tonë si qendra të qytetërimit shqiptar; • të interpretojë rëndësinë e qendrave historike në vendin tonë; • të përshkruajë veçoritë e kalave dhe kështjellave në vendin tonë, pasi të ketë vizituar një ose disa prej tyre; • të dallojë kontekstin historik të origjinës së tyre • të vërë në dukje veçoritë kryesore të kalasë së Rozafës, Krujës, Beratit dhe Gjirokastrës; • të përcaktojë parqet kombëtare arkeologjike si monumente në grup dhe të vendosura në një kontekst mjedisor; • të dallojë parqet kombëtare arkeologjike kryesore si ai i Shkodrës, Lezhës, Apolonisë, Bylisit, Amantias, Orikutit, Antigonesë dhe Finiqit; • të përshkruajë veçoritë kryesore të parqeve kombëtare arkeologjike; • të vlerësojë rëndësinë e parqeve kombëtare arkeologjike në kontekstin e zhvillimit dhe promovimit të turizmit kulturor; • të vizitojë një monument të kulturës (monumentet e kulturës, parqet arkeologjike, kalatë, etj) në qytetin/fshatin apo zonën ku jeton; • të krahasojë veçoritë e monumentit të kulturës që ka vizituar me të tjera të vendit tonë;
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • të dokumentojë monumentin e kulturës që ka vizituar; • të përshkruajë veçoritë kryesore të monumenteve të kulturës së kultit; • të dallojë tipologjitë e monumenteve të kulturës së kultit si kishat, xhamitë, teqetë; • të shpjegojë vlerat e tyre në pikëpamjen e arkitekturës, ndërtimit dhe vlerave artistike të tyre; • të përshkruajë veçoritë e kishave bizantine dhe postbizantine në Shqipëri, xhamive dhe teqeve, me statusin e monumentit të kulturës; • të përcaktojë listën dhe shpërndarjen gjeografike të tyre; • të përcaktojë tipologjinë e monumenteve të kulturës së kultit të qytetit/fshatit apo zonës ku jeton; • të përshkruajë vlerat e monumenteve të kulturës së kultit të qytetit/fshatit apo zonës ku jeton në pikëpamjen e arkitekturës, ndërtimit dhe vlerave artistike të tyre; • të përcaktojë ndërtimet popullore si kategori e rëndësishme e monumenteve të kulturës; • të dallojë llojet e ndërtimeve popullore; • të diferencojë disa nga ndërtimet popullore më të spikatura në vendin tonë; • të përshkruajë objektet etnografike si trashëgimi e luajtshme e trashëgimisë kulturore; • të dallojë larminë e objekteve etnografike në pikasjen e llojeve, të veçorive historike dhe të përbërjes; • të interpretojë vlerat e objekteve etnografike në kuadrin e trashëgimisë kulturore; • të përshkruajë kostumet popullore si objekte etnografike të trashëgimisë kulturore; • të dallojë tipologjitë kryesore të kostumeve qytetare shqiptare; • të diferencojë kostumet popullore të fëmijëve dhe të rinjve; • të shpjegojë vlerat e kostumeve popullore qytetare; • të vëzhgojë nga afër një ose disa kostume popullore të qytetit/fshatit apo zonës ku jeton; • të përcaktojë veprat e artit si pjesë e trashëgimisë kulturore shqiptare; • të përshkruajë statusin e veprave të artit; • të identifikojë llojet e veprave të artit; • të dallojë veprat e artit në periudha të ndryshme historike të vendit tonë; • të evidentojë disa vepra të artit të njohura sipas personaliteteve të njohur të vendit dhe sipas periudhave historike;
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • të identifikojë të gjitha institucionet e trashëgimisë kulturore materiale; • të diferencojë lloje të ndryshme të institucioneve të trashëgimisë materiale duke i ndarë sipas menaxhimit të trashëgimisë, restaurimit dhe gërmimit arkeologjik; • të identifikojë profesionistët e zbulimit dhe mbrojtjes së monumentit të kulturës duke treguar specifikat e punës së arkeologut, restauratorit dhe menaxherit të monumenteve të kulturës si monumente që për vlerat e tyre ruhen, mbrohen, restaurohen për gjithë kohën; • të shpjegojë katalogimin e trashëgimisë kulturore materiale që bëhet nga Qendra Kombëtare e Inventarizimit të Pasurive Kulturore; • të përshkruajë restaurimin e monumenteve të kulturës; • të identifikojë Kartën Shqiptare të Restaurimit të Monumenteve; • të përshkruajë parimet bazë të Kartës Shqiptare të Restaurimit të Monumenteve; • të përshkruajë shkencën e muzeologjisë si shkenca që paraqet zhvillimin historik dhe kulturor të njeriut përmes identifikimit, ruajtjes dhe popullarizimit të objekteve muzeale të të gjitha llojeve, me vlera të rëndësishme duke i ekspozuar në muze; • të klasifikojë muzetë sipas mënyrës së organizimit në: kombëtarë, vendore, tipologjikë dhe në muze privatë; • të vizitojë dhe të analizojë vlerat e “Muzeut Historik Kombëtar”- Tiranë, “Muzeut të Artit Mesjetar” – Korçë dhe “Muzeut Onufri”- Berat; • të përshkruajë artin e fotografisë si pjesë e trashëgimisë kulturore materiale; • të vlerësojë fotografinë si mjet për evidentimin e historisë dhe kulturës; • të identifikojë rrënjët e artit të fotografisë në vendin tonë; • të diferencojë dinastinë fotografëve Marubi dhe fototekën “Marubi” në Shkodër; • të përshkruajë procesin e katalogimit të trashëgimisë kulturore si informacioni, ruajtja dhe studimi; • të shpjegojë trafikimin e trashëgimisë kulturore; • të identifikojë dhe dallojë mekanizmat ndërkombëtarë të luftës kundër trafikimit të trashëgimisë kulturore; • të ndajë objekte kulturore materiale të sjella nga
--	---

	<p>shtëpia(fotografi, objekte të vjetra, veshje) sipas llojit të dokumentit;</p> <p>Për të gjitha tipat e trashëgimisë materiale:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të vëzhgojë objekte të trashëgimisë materiale afër zonës që banon dhe t'i përshkruajë ato; • të kërkojë informacione rreth objekteve të trashëgimisë sonë materiale e nëpërmjet literaturës, bisedave me specialistë dhe banorë të zonës; • të prezantojë gjetjet e tij në trajtë elektronike, me albume, ekspozita etj; • të debatojë me bashkënxënësit rreth vlerave të objekteve të trashëgimisë materiale dhe mbrojtjes së tyre; • të dokumentojë objektet kulturore materiale me vlerë (fotografi, objekte të vjetra, veshje) të sjella nga shtëpia; • të përshkruajë procesin e katalogimit të objektet kulturore materiale të sjella nga shtëpia – informacioni, ruajtja dhe studimi; • të demonstrojë ruajtjen e objekteve kulturore materiale të sjella nga shtëpia sipas kriterëve të njohura.
--	---

Linja 3: Trashëgimia kulturore shpirtërore

Përshkrimi i linjës: Në këtë linjë nxënësit kuptojnë elementet e identitetit human, kombëtar dhe ndërkombëtar që lidhen me zhvillimin shoqëror të vendeve të ndryshme. Trashëgimia shpirtërore konsiston në aftësitë tradicionale, besimet, traditat, muzika, këngët, vallëzimi, drama, etj. Të gjitha këto nuk mund të qëndrojnë në muzeum, por interpretohen dhe përcillen nga një brez në tjetrin dhe nga një rajon në tjetrin. Karakteristikat e vlerave historike, artistike dhe shkencore të kësaj trashëgimie trupëzohen në monumentet dhe kryeveprat e realizuara nga popujt dhe personalitetet e shquara të trashëgimisë kulturore në fushat e gjuhësisë, folklorit, artit pamor dhe muzikor, lojërave dhe valleve, ritualeve dhe festave, etj. Linja u ofron nxënësve njohje dhe aftësim praktik me listën e shpallur të monumenteve shpirtërore vendore dhe botërore ku përfshihet edhe isopolifonia shqiptare, si dhe me ditët kombëtare dhe ndërkombëtare të trashëgimisë shpirtërore. Veprimtaritë praktike si vizitat, organizim panairësh dhe ekspozitash, projektet zënë vend të rëndësishëm në edukimin e të rinjve me trashëgiminë kulturore shpirtërore

Orët e sugjeruara: 16

Linja	Objektiva
Trashëgimia Shpirtërore	<p>Në përfundim të studimit të këtij programi nxënës/i,-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të identifikojë përmbajtjen dhe strukturën e

	<p>trashëgimisë shpirtërore;</p> <ul style="list-style-type: none"> • të klasifikojë tipologjitë kryesore të trashëgimisë shpirtërore; • të diskutojë ndërvarësinë mes trashëgimisë materiale dhe asaj jo materiale; • të përkufizojë karakterin e monumentit shpirtëror; • të klasifikojë llojet e trashëgimisë shpirtërore sipas fushave; • të tregojë vlerat historike, artistike dhe shkencore të kësaj trashëgimie; • të listojë monumentet e trashëgimisë shpirtërore në Republikën e Shqipërisë; • të emërtojë kryeveprat e TSH në një vështirësi botërore; • të tregojë kriteret e përfshirjes e kryeveprave në listën botërore; • të rendisë nga Lista botërore e kryeveprave të trashëgimisë gojore dhe shpirtërore disa prej tyre; • të intervistojë personalitete të shquar të trashëgimisë kulturore, me bartës dhe interpretues të folklorit muzikor shqiptar si dhe piktorë, muzikantë, gjuhëtarë dhe instrumentistë; • të identifikojë ndërvarësinë midis trashëgimisë kulturore jo materiale dhe gjuhës; • të tregojë lidhjen e ndërsjellët midis traditave popullore dhe shprehjeve gojore; • të klasifikojë llojet e shprehjeve gojore; • të listojë disa nga proverbat popullore si trashëgimi gojore; • të tregojë vendin e Iso-polifonisë popullore shqiptare në listën botërore; • të përshkruajë vlerat e Iso-polifonisë popullore shqiptare si dukuri unike e shumëzëshit popullor tradicional botëror; • të klasifikojë llojet e iso-polifonisë; • të vlerësojë vendin e kësaj kryevepre në trashëgiminë botërore; • të demonstrojë karakteristikat bazë të muzikës popullore homofonike; • të riprodhojë pjesë nga Eposi Legjendar i kreshnikëve; • të vlerësojë vendin që kjo lloj muzike ka në trashëgiminë kombëtare; • të klasifikojë llojet e folklorit muzikor, si elementet përbërës të trashëgimisë
--	--

	<p>shpirtërore;</p> <ul style="list-style-type: none"> • të përshkruajë folklorin vokal, folklorin muzikor instrumental dhe veglat muzikore popullore; • të ilustrojë njohjen e folklorit muzikor me fyellin dhe lahutën; • të dëgjojë dhe këndojë këngë të folklorit muzikor nëpërmjet (regjistrimeve në CD, vegla muzikore tradicionale); • të klasifikojë llojet e vallëzimit popullor; • të tregojë karakteristikat e vallëzimit popullor; • të krahasojë dëshmitë arkeologjike dhe historike të folklorit koreografik; • të demonstrojë disa lloje të vallëzimit popullor; • të klasifikojë llojet e folklorit dramatik; • të listojë disa nga dramat dhe spektaklet popullore; • të emërtojë zakonet tradicionale; • të njohë disa nga lojërat popullore; • të përshkruajë ngjarjet festive dhe rituale të ndryshme; • të përshkruajë origjinën e tyre; • të tregojë dhe diskutojë për disa nga llojet e tyre; • të tregojë se ç'është Festivali Folklorik Kombëtar i Gjirokastrës; • të klasifikojë dhe të përshkruajë Festalet Folklorike Tipologjike Kombëtare, të Sazeve-Korçë, Rapsodët-Lezhë, Iso-Polifonia-Vlorë, Vallëzimi popullor-Lushnjë dhe Kënga Qytetare-Elbasan; • të hartojë një projekt për njohjen më të thellë të një festivali; • të tregojë vlerat e tyre në ruajtjen e trashëgimisë kulturore shpirtërore; • të investigojë për bartësit dhe interpretuesit më të shquar të trashëgimisë shpirtërore shqiptare të zonës së tyre; • të shohë video të festivaleve apo aktiviteteve të zhvilluara në zonë; • të përshkruajë rolin dhe funksionet kryesore të institucioneve që merren me trashëgiminë kulturore; • të memorizojë 29 Shtatorin si-“Dita Kombëtare e Trashëgimisë Kulturore”; • të përshkruajë domethënien dhe rëndësinë e kësaj dite; • të hartojë dhe zhvillojë një projekt që ndihmon ndërgjegjësimin e të rinjve për
--	---

	<p>përpjekjet në mbrojtje të trashëgimisë kulturore;</p> <ul style="list-style-type: none"> • të përshkruajë dhe të dallojë disa nga ditët ndërkombëtare dhe kombëtare më të njohura: 22 Prill-“Dita Ndërkombëtare e Monumenteve”; 21 Maj-“Pranvera e Muzeve”; 22 Maj-“Dita Ndërkombëtare e Muzeve”; 21 Qershor-“Dita Botërore e Muzikës”, 1 Tetori – “Dita Ndërkombëtare e Muzikës” etj; • të festojë dhe të organizojë aktivitete për ditët ndërkombëtare dhe kombëtare, në klasën e vet; <p>Për të gjitha tipat e trashëgimisë shpirtërore:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të vëzhgojë objekte të trashëgimisë shpirtërore dhe t’i përshkruajë ato; • të kërkojë informacione rreth objekteve të trashëgimisë sonë shpirtërore nëpërmjet literaturës, bisedave me specialistë dhe të moshuar; • të prezantojë gjetjet e tij në trajtë elektronike, me albume, ekspozita etj.; • të debatojë me bashkënxënësit rreth vlerave të objekteve të trashëgimisë shpirtërore.
--	--

Linja 4: Trashëgimia kulturore dhe mjedisi

Përshkrimi i linjës: Në këtë linjë nxënësit kuptojnë vlerën e biodiversitetit (florës dhe faunës) dhe të monumenteve të natyrës të vendit dhe të botës. Ata njohin elementet që rrezikojnë vlerat e trashëgimisë natyrore dhe ndërgjegjësohen për t’i mbrojtur monumentet e natyrës nga zhdukja dhe dëmtimi. Ndërmarrja e veprimeve konkrete, aksioneve dhe projekteve të ndryshme i aftëson ata për të kapërcyer problemet e ndryshme që paraqet zhvillimi industrial dhe i formon me konceptin e zhvillimit të qëndrueshëm. Njohja me institucionet dhe OJF që mbrojnë monumentet e natyrës është një tjetër drejtim i rëndësishëm që do të zhvillojë tek ata aftësitë e të konceptuarit të projekteve dhe zbatimit të tyre.

Orët e sugjeruara: 12

Linja	Objektiva
Trashëgimia kulturore dhe mjedisi	<p>Në përfundim të studimit të këtij programi nxënës/i,-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të aftësohet për të promovuar vlerat e trashëgimisë natyrore dhe për të ndërmarrë aktivitete praktike në mbrojtje të vlerave të kësaj trashëgimie. • të kuptojë vendin që zë trashëgimia e veçantë natyrore në trashëgiminë e përgjithshme që

	<p>ofron natyra e një vendi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • të njohë kriteret e evidentimit të objekteve natyrore si trashëgimi e veçantë natyrore; • të përvetësojë ligjësitë e krijimit dhe evoluimit të trashëgimisë natyrore; • të dallojë kategoritë e trashëgimisë natyrore: botërore dhe kombëtare; • të njohë Listën e Trashëgimisë Botërore, me kriteret dhe rregullat e anëtarësimit të objekteve dhe siteve të vendit në këtë listë; • të përvetësojë konceptin e trashëgimisë natyrore kombëtare dhe konceptin e zonës së mbrojtur; • të njohë kriteret e klasifikimit të zonave të mbrojtura sipas IUCN-së; • të njohë disa kategori të zonave të mbrojtura më karakteristike dhe më të rëndësishme të vendit tonë; • të njohë institucionet përgjegjëse shtetërore dhe rolin e OJF për mbrojtjen e zonave të mbrojtura; • të njohë rreziqet natyrore dhe antropogjenë që kërcënojnë vlerat e trashëgimisë natyrore; • të ndërmarrë aktivitete praktike për evidentimin dhe cilësimin si zonë e mbrojtur; për promovimin dhe mbrojtjen e vlerave, si dhe shfrytëzimin e tyre për qëllime turistike; • të përshkruajë rëndësinë e mjedisit si element kulturë bërës; • të identifikojë kontekstin mjedisor të trashëgimisë kulturore; • të vlerësojë mbrojtjen e tij; • të memorizojë dhe identifikojë më shumë se 10 objekte nga lista e monumenteve të natyrës në botë; • të listojë disa nga Monumentet e Natyrës në Shqipëri dhe të përshkruajë veçoritë e tyre; <p>Për të gjitha tipat e trashëgimisë natyrore:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të vëzhgojë objekte të trashëgimisë natyrore afër zonës që banon dhe t'i përshkruajë ato; • të kërkojë informacione rreth objekteve të trashëgimisë sonë natyrore e, në veçanti, të zonës ku banon, nëpërmjet literaturës, bisedave me specialistë dhe banorë të zonës; • të prezantojë gjetjet e tij në trajtë elektronike, me albume, ekspozita etj; • të debatojë me bashkënxënësit rreth vlerave të objekteve të trashëgimisë natyrore dhe mbrojtjes së tyre.
--	---

Linja 5: Trashëgimia dhe turizmi kulturor

Përshkrimi i linjës: Në këtë linjë nxënësit kuptojnë rëndësinë që ka trashëgimia natyrore dhe kulturore për zhvillimin turistik të një vendi ose të vendeve të ndryshme të botës. Monumentet e natyrës dhe të kulturës janë pjesë e identitetit të një kombi dhe faktorë të rëndësishëm të zhvillimit historik, ekonomik dhe social të tij. Nxënësit aftësohen për të vlerësuar turizmin si mjet të komunikimit ndërkulturor dhe për t'u bërë protagonistë të zhvillimit të tij në nivel vendor dhe kombëtar. Monumentet e natyrës dhe të kulturës, prodhimet artizanale, gatimi, etj mund të jenë për nxënësit objekt i ndërtimit të projekteve turistike.

Orët e sugjeruara:12

Linja	Objektiva
<p>Trashëgimia Kulturore dhe Turizmi Kulturor</p>	<p>Në përfundim të studimit të këtij programi nxënës/i,-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të përkufizojë se ç'është turizmi kulturor; • të tregojë dhe përshkruajë lindjen dhe zhvillimin e turizmit kulturor; • të vlerësojë traditën botërore në këtë fushë. • të përshkruajë turizmin si mjet të komunikimit ndërkulturor; • të klasifikojë veçoritë dhe vlerat e marrëdhëniet mes trashëgimisë dhe turizmit kulturor; • të identifikojë problematikat në zhvillimin e këtij lloj turizmi dhe në ruajtjen e marrëdhënieve mes trashëgimisë dhe turizmit kulturor; • të përshkruajë veçoritë e turizmit kulturor në vendin tonë; • të vlerësojë rëndësinë e tij dhe monumentet; • të zgjedhë sitet më të vizituara; • të përshkruajë veçoritë gastronomike në vendin tonë; • të diskutojë për traditën e gatimit shqiptar; • të listojë disa lloje gatimesh dhe pijesh me traditë vendase; • të organizojë një panair ushqimesh dhe pijesh vendore; • të përshkruajë disa prej artizanateve të ushtruara në vendin tonë; • të listojë disa lloje punimesh artizanale; • të vëzhgojë objekte të trashëgimisë natyrore afër zonës që banon dhe t'i përshkruajë ato; • të identifikojë objekte ekzistuese ose të mundshme të turizmit kulturor në zonë ku banon; • të kërkojë informacione rreth veçorive; gastronomike dhe traditave artizanale të zonës ku banon, nëpërmjet literaturës, bisedave me specialistë dhe banorë të zonës;

	<ul style="list-style-type: none"> • të prezantojë gjetjet e tij në trajtë elektronike, me albume, ekspozita etj.; • të organizojë një panair me punime artizanale në nivel vendor; • të diskutojë për traditën e artizanatit shqiptar; • të organizojë një ekspozitë me punime artizanale vendase; • të debatojë me bashkënxënësit rreth vlerave të veçorive gastronomike të vendit tonë dhe të zonës ku banon, si dhe të dobisë së traditave artizanale.
--	---

Linja 6: Legjislacioni për trashëgiminë natyrore dhe kulturore

Përshkrimi i linjës: Në këtë linjë nxënësit kuptojnë se ruajtja e vlerave natyrore dhe kulturore bëhet nëpërmjet një legjislacioni të fuqishëm për zbatimin e të cilit është përfshirë dhe vendi ynë. Marrëveshjet dhe protokollet ndërkombëtare, ligjet e vendit dhe rregullat lokale janë pjesë e linjës së legjislacionit, ku një vend të rëndësishëm zë edhe njohja me organizatën botërore për edukimin, kulturën dhe shkencën UNESCO.

Orët e sugjeruara: 5

Linja	Objektiva
Legjislacioni Kombëtar dhe Ndërkombëtar për Trashëgiminë Natyrore dhe Kulturore	<p>Në përfundim të studimit të këtij programi nxënës/i,-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të njohë Konventën Ndërkombëtare të Trashëgimisë Botërore, me përmbajtjen, strukturën dhe institucionet e saj; me detyrimet dhe të drejtat që rrjedhin nga të qenit anëtar i kësaj konvente; • të përshkruajë Legjislacionin shqiptar lidhur me trashëgiminë kulturore; • të njohë legjislacionin në fuqi për zonat e mbrojtura në Shqipëri (qershor 2002) dhe Vendimin e Këshillit të Ministrave për shpalljen e zonave të mbrojtura (dhjetor 2002); • të identifikojë masat lidhur me ruajtjen, mbrojtjen dhe popullarizimin e vlerave të trashëgimisë kulturore; • të zbatojë rregullat dhe ligjet vendase lidhur me trashëgiminë kulturore; • të përshkruajë organizimin dhe rolin e institucionit të UNESCO-s si institucion ndërkombëtar përgjegjës për promovimin e kulturës, trashëgimisë kulturore dhe të edukimit në gjithë botën;

	<ul style="list-style-type: none"> • të njohë dhe shpjegojë Konventën e UNESCO-s “Për trashëgiminë materiale dhe jo materiale”, si dhe detyrimet e përgjegjësitë në zbatimin e tyre; • të përshkruajë statusin ligjor të mbrojtjes së monumenteve të natyrës dhe kulturës .
--	---

4. KËRKESA TË LËNDËS TRASHËGIMIA NDAJ LËNDËVE TË TJERA

TRASHËGIMIA	TIK
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Për të gjitha nënlinjat 	<p>Nxënës/i, -ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të përdorë Ëord – procesor në shkrimin e materialeve dhe ndërtimin e tabelave të ndryshme; ▪ të përdorë poëer point për prezantimin e një materiali informues, projekti te bere ne grup apo individualisht (P.sh, një prezantim të vlerave të trashëgimisë kulturore të Butrintit); ▪ të kërkojë në internet informacion, imazhe të ndryshme nga vendi dhe bota; ▪ të përdorë vendosjen dhe shikimin e videove; ▪ të projektojë para grupit duke përdorur aparate projektuese.
TRASHËGIMIA	GJEOGRAFI
<ul style="list-style-type: none"> • Të identifikojë listën botërore të monumenteve të kulturës dhe shpërndarjen gjeografike të tyre. • Të identifikojë shpërndarjen gjeografike të qendrave historike në vendin tonë 	<p>Nxënës/i, -ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të shpjegojë hartën politike të botës, shtrirjen dhe vendodhjen e shteteve e qyteteve kryesore te botës. ▪ të shpjegojë hartën politike të Shqipërisë, shtrirjen dhe vendodhjen e qyteteve dhe qendrave kryesore të vendit.
TRASHËGIMIA	HISTORI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Të gjitha periudhat e zhvillimit të historisë njerëzore janë të lidhura me trashëgiminë natyrore dhe kulturore . ▪ Të analizojë qendrat historike në vendin tonë si qendra të qytetërimit shqiptar 	<p>Nxënës/i, -ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të përshkruajë ngjarjet historike, sociale, politike dhe kulturore që kanë lënë gjurmë në secilin monument të kulturës; ▪ të përshkruajë kthesat e mëdha historike që kanë ndikuar fort në zhvillimin e kulturës materiale dhe shpirtërore të vendit dhe të botës; ▪ të tregojë ngjarjet kryesore që lidhen me qendrat historike të vendit.

TRASHËGIMIA	LETËRSI
Trashëgimia shpirtërore	Nxënës/i, -ja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ të tregojë krijime të folklorit të zonave të ndryshme të Shqipërisë; ▪ të dallojë vlerat e krijimeve të folklorit shqiptar; ▪ të dallojë lloje të ndryshme të folklorit.
TRASHËGIMIA	BIOLOGJI
Trashëgimia kulturore dhe mjedisi	Nxënës/i, -ja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ të përdorë dhe njeh kuptimin e koncepteve mjedis, ekosistem, biodiversitet.

5. KËRKESA PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Ky program është një dokument zyrtar, pjesë e tërësisë së dokumenteve zyrtare të cilat janë të detyrueshme për t'u zbatuar në lëndën e artit pamor. Dokumentet e tjera kryesore janë korniza kurrikulare e gjimnazit dhe standardet e fushës kurrikulare të arteve, ku kjo lëndë bën pjesë. Hartimi i programit është mbështetur si te korniza kurrikulare, ashtu edhe te standardet e fushës.

Për të siguruar përdorimin sa më të mirë të programit është e vlefshme njohja me dokumentet e lartpërmendura.

Te korniza kurrikulare vëmendje e veçantë i duhet kushtuar:

- Synimeve të përgjithshme të kurrikulës së gjimnazit,
- Synimeve të linjave ndërkurrikulare,

Programi i lëndës “Trashëgimia” i drejtohet grupeve të ndryshme të përdoruesve si nxënësve, mësuesve dhe autorëve të teksteve shkollore duke synuar orientimin e tyre me objektivat e përgjithshme dhe të detyruara të përmbajtjes, si dhe ato me zgjedhje. **Objektivat e shkruar me shkronja të zeza (bold) janë objektiva të njohjes dhe aftësimit për të gjithë nxënësit, ndërsa pjesa tjetër e objektivave i takon zgjedhjes që bëjnë ata për shkallën e thellimit në përmbajtje (tematika) të ndryshme.**

Zbatimi i programit duhet të bëhet duke respektuar parimet e barazisë etnike, kulturore, racore, gjinore dhe fetare.

Orët mësimore

Orët mësimore të këtij programi ndahen në dy pjesë:

Njëra pjesë zhvillohet me të gjithë nxënësit që zgjedhin këtë lëndë. Objektivat e saj janë përshkruar në gjashtë linjat e mësipërme. Numri total i orëve mësimore të kësaj pjese është 48.

Pjesa e dytë për bëhet nga një listë projektsh kurrikulare. Nxënësit, në bashkëpunim me mësuesit, do të zgjedhin aq projekte kurrikulare sa shuma e orëve të tyre të jetë 24.

Lista e projekteve kurrikulare është më poshtë bashkë me orët e sugjeruara.

Si objektiva të projekteve kurrikulare mund të shërbejnë objektivat që nuk janë shkruar me shkronja të zeza, në linjat e përmbajtjes.

Tema të sugjeruara projektsh kurrikulare

Tema e projektit kurrikular	Numri i
-----------------------------	---------

		sugjeruar i orëve
1	Kalatë dhe kështjellat	6
2	Parqet arkeologjike	6
3	Objektet e kultit	6
4	Ndërtesat popullore	6
5	Muzeumet	6
6	Kostumet popullore	6
7	Traditat në fotografi	6
8	Shprehjet gojore	6
9	Folklori muzikor	6
10	Veglat muzikore popullore	6
11	Vallëzimi popullor	6
12	Zakonet tradicionale	12
13	Traditat e gatimit	6
14	Traditat artizanale	6
15	Njerëz të shquar të artit popullor	6

Me anën e projekteve kurrikulare nxënësit do të thellohen në një temë të posaçme të trashëgimisë sonë, sidomos të një zone të caktuar, qoftë e zonës ku tani banojnë ose të vend-origjinës së tyre.

Këto projekte kurrikulare synojnë të shkathtësojnë aftësitë kërkimore të nxënësve, si dhe ato prezantuese.

6. VLERËSIMI

Vlerësimi i nxënësit përshkon gjithë procesin mësimor dhe shërben për përmirësimin e këtij procesi. Vlerësimi i nxënësit nuk ka për qëllim të vetëm vendosjen e notës dhe as nuk përfundon me vendosjen e saj.

Vlerësimi mbështetet tërësisht në objektivat programin lëndor dhe mësuesi nuk ka të drejtë të vlerësojë nxënësit për ato objektiva të arritjes që nuk përshkruhen në program.

Objektiv i vlerësimit nuk janë vetëm njohuritë dhe aftësitë por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etiko-sociale në përgjithësi dhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti.

Mësuesi zhvillon vetë e ndihmon nxënësit dhe bashkënxënësit të zhvillojnë një larmi mënyrash vlerësimi.

Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet me notë ndërsa demonstroi arritjet e tij me gojë, me shkrim, ose nëpërmjet veprimtarish e produktesh të tjera, si: prodhon një maket, realizon një projekt kurrikular, një punë praktike, etj.

Në punime të nxënësve me grupe të vogla, mësuesi parashtron peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënës në veçanti.

Mësuesi nuk e ka të detyrueshëm vlerësimin me notë të nxënësve në çdo orë mësimore dhe të vendosë nota në regjistër për secilën orë mësimore. Si rregull, nxënësit dhe mësuesit duhet lirshëm të bashkëbisedojnë si partnerë rreth përvetësimit të njohurive të fituara të orëve të kaluara dhe mirëkryerjes së detyrave jashtë klase.

Herë pas here mësuesi duhet të vlerësojë me notë duke ua bërë të qartë nxënësve që në fillim qëllimin e vlerësimit dhe kriteret e tij.

Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim dhe mund të realizohet jo vetëm me laps e letër por edhe në rrugë elektronike.

Mësuesi vlerëson nxënësin me notë për parashtrimet me shkrim në provimet periodike me shkrim dhe në prezantimet me shkrim të punimeve të tij, të zhvilluara vetë ose në grup.

Mësuesi planifikon provime periodike me shkrim për blloqe të gjera orësh mësimore që përbëhen nga një a disa kapituj, të cilët i bashkojnë objektiva të ndërlidhura të të nxënit. Në përshtatje me qëllimin e vlerësimit me shkrim, ai përdor lloje të ndryshme testesh, që nga minitestet pakminutëshe për një objektiv të veçuar të të nxënit, tek ato një orëshe; teste me alternative ose zhvillim, detyra tematike, projekte kurrikulare etj

Një formë e parashtrimit me shkrim nga nxënësit është dhe provimi përfundimtar.

Portofoli i nxënësit, si një mundësi vlerësimi e vetvlerësimi, është një koleksion i punimeve të tij përgjatë vitit shkollor për një lëndë të caktuar. Ai mund të përmbajë provime me shkrim, detyra tematike, projekte kurrikulare, fotografi e produkte të veprimtarive kurrikulare. Ai i përngjet një albumi me anën e të cilit mësuesi, nxënësi vetë dhe prindërit e tij gjejnë informacion të shpejtë dhe të sintetizuar rreth progresit të nxënësit. Përzgjedhjet për portofolin bëhen nga nxënësit, mësuesi rekomandon.